

vratku. Na to pitanje ova knjiga ne pruža odgovor, ali se nadamo da će to učiniti neko od relativno brojnih istraživanja koja se trenutno provode na tu temu.

Željko Vela

Miroslav Vujević

UVOD U SOCIOLOGIJU OBRAZOVANJA

ZAGREB, 1991., str. 156.

Znanstvena studija Miroslava Vujevića »Uvod u sociologiju obrazovanja«, Zagreb, 1991. godine predstavlja prvo sustavno djelo iz područja sociologije obrazovanja u nas, iako se ova znanstvena disciplina na našim sveučilištima izučava već više od dvadesetak godina. To daje još veću vrijednost ovoj studiji. Treba istaći da se sociologija obrazovanja kao znanstvena disciplina u svijetu, a osobito u SAD-u, izučava već više od šezdeset godina kao zasebna znanstvena disciplina. U tom kontekstu može se posve sigurno tvrditi da ova znanstvena studija M. Vujevića znači ne samo veliki znanstveni doprinos u području socioloških i politoloških shvaćanja fenomena obrazovanja, nego nas ona po svom znanstvenom dignitetu svrstava u krug najboljih ostvarenja iz područja sociologije obrazovanja u svijetu.

Ova studija je plod dugogodišnjeg znanstvenog i nastavnog rada autora na Fakultetu političkih nauka, kao i rezultata istraživanja na temu koje je autor proveo »Obrazovanje i politika«. Radi se o svojevrsnoj znanstvenoj monografiji, koja je pisana u vidu udžbenika, a metodologija koja je primijenjena u istraživanju obrazovanja kao sociološkog, politološkog, ekonomskog i psihološkog fenomena ukazuje da je riječ o jednom interdisciplinarnom istraživanju.

Studija se sastoji, pored kratkog predgovora i vrlo bogate bibliografije iz područja sociologije obrazovanja, od pet poglavlja,

koja su vrlo logički strukturirana i međusobno povezana tako da čine jednu logičnu cjelinu, te uistinu znače uvod u sociologiju obrazovanja, kako autor naznačuje na naslovnoj strani ovu svoju studiju.

Struktura ove znanstvene studije po pojedinim dijelovima je slijedeća:

I. Predmet i metode istraživanja sociologije obrazovanja,

II. Psihološki, socijalni i kulturni kontekst obrazovanja,

III. Obrazovanje izvan školskih institucija,

IV. Sociologija školskog obrazovanja, te

V. Vizija obrazovanja.

Iz strukture ovog znanstvenog djela, vidi se, da se radi o vrlo relevantnim pitanjima, koji su bitni za definiranje sociologije obrazovanja kao znanstvene discipline.

U prvom poglavlju koji se odnosi na predmet i metode istraživanja sociologije, pisac studije najprije nas uvodi u pojam i vrste istraživanja, zatim objašnjava nastanak sociologije obrazovanja, potom definira predmet istraživanja sociologije obrazovanja, da bi nas na kraju uveo u teoretsko-metodološki okvir i procese istraživanja u sociologiji obrazovanja.

Prema autoru, predmet istraživanja sociologije obrazovanja jest »istraživanje utjecaja društva na obrazovanje i utjecaj obrazovanja na društvo« (str. 5.). Sociologija obrazovanja je prema M. Vujeviću »sociologijska i pedagojska« disciplina, a mi bi dodali interdisciplinarna znanstvena disciplina. Tako definirani predmet istraživanja sociologije obrazovanja, koji je općenitog karaktera često se razvrstava na pojedine dijelove radi preciznijeg njegovog određenja. U tom pogledu autor navodi slijedeće dijelove predmeta istraživanja sociologije obrazovanja:

— istražuje međuodnose globalnog društva i obrazovanja,

— istražuje međuodnos pojedinih društvenih sfera (proizvodnja, obrana...) i obrazovanja,

— proučava odnose u institucijama i između institucija obrazovanja i istražuje utjecaj funkcionalnog obrazovanja.

Kao i svaka znanost, smatra autor ove studije, tako isto sociologija obrazovanja mora objašnjavati svoj predmet istraživanja uz pomoć povezivanja empirijskih doživljaja i mišljenja o svom predmetu. Otuda M. Vujević zaključuje da je sociologija obrazovanja »misaona interpretacija međusobnog odnosa društva i obrazovanja zasnovanim na iskustvenim doživljajima toga odnosa« (str. 6.). U teorijsko-metodološkom pogledu istraživanja sociologije obrazovanja moraju zadovoljavati trima razinama: logičkoj razini, razini opće teorijske orijentacije i razini empirijsko-metodskih postupaka.

U okviru metoda istraživanja (ili standarda kako ih naziva autor studije) koje su bitne za izučavanje sociologije obrazovanja, autor navodi slijedeće: historijsko-komparativna metoda, idealni tip, funkcionalistički pristup, humanistički i nefunkcionalistički pristup te normativna teorija ili humani pristup. U ovom dijelu studije, najinteresantniji dio jest onaj koji se odnosi na eksplicaciju procesa istraživanja u sociologiji obrazovanja od izrade idejnog projekta, zatim izvedbenog projekta, preko pojedinih faza istraživanja.

U drugom dijelu ove studije M. Vujević istražuje psihološki, socijalni i kulturni kontekst obrazovanja, gdje autor najprije istražuje odnos čovjeka i obrazovanja, potom analizira odnos jezika i obrazovanja, da bi zatim to doveo u jedan širi kontekst kroz istraživanja odnosa kulture i obrazovanja, kao i odnosa politike i obrazovanja te na kraju analizira društvenu bit dualizma u obrazovanju.

U centar istraživanja različitih aspekata sociologije obrazovanja pisac studije stavlja izučavanje odnosa čovjeka i obrazovanja, gdje autor polazi od teze da je »čovjek naj-

složenije živo biće i nalazi se na vrhu piramide biološke evolucije«, kao i da različiti činitelji utječu na socijalnu prilagodbu čovjeka kao što su biološka prilagodba čovjeka, individualna prilagodba čovjeka, društvena ili kulturna prilagodba i samoaktualizacija. U razvoju ličnosti prema autoru studije tri su najbitnija činitelja: nasljeđe, utjecaj socijalne sredine i samoaktivnost svakog čovjeka kao individue. Međutim, u razvoju pojedine ličnosti ne utječu jednostrano pojedini činitelji, nego se oni nalaze u jednom intraktivnom odnosu s time što je nasljedni faktor presudan u prvim godinama života, a završava s osamnaestom godinom života. Najveći utjecaj ima socijalna sredina koja svoj maksimum postiže do desete godine, a zatim se postepeno smanjuje, ali utjecaj ostaje za cijeli život. Samoaktivnost počinje utjecati na razvoj ličnosti od rođenja i postepeno se povećava da bi maksimum dostiglo u osamnaestoj godini života. Do tridesetih godina života utjecaj samoaktiviteta je relativno veliki da bi poslije toga opadao, ali utjecaj samoaktiviteta na formiranje ličnosti ostaje cijeli život (str. 26.).

U istraživanju relacije između kulture i obrazovanja, M. Vujević ističe da se putem bioloških i psiholoških osobina čovjeka ništa ne može reći o načinu života (kulturi), jer je čovjekovo ponašanje određeno kulturom. U tom kontekstu on naglašava da valja razlikovati kulturu u objektivnom i subjektivnom smislu, jer kulturu u objektivnom smislu čine sva dostignuća jednog društva, a u subjektivnom smislu onaj dio koji je neki pojedinac usvojio. U tom pogledu autor nalazi vezu između kulture i obrazovanja, kao čina učenja, kao kulturne aktivnosti pomoću koje se stječu znanja, vještine, navike i vrijednosti (str. 35.). Da bi se razumio taj odnos između obrazovanja i kulture, autor, smatra da nije moguće ući u njihov međusobni odnos, ako se precizno ne odredi pojam kulture i obrazovanja. »Shvatimo li kulturu kao sve što je čovjek stvorio, a obrazovanje kao cjelokupni društveni utjecaj pojedinca, onda je moguće samo reći da je taj odnos veoma

složen. Bez društvenog utjecaja pojedinac ni čovjekom ne može postati, pa ne bi mogao ni stvarati kulturu. Prema tome, bez obrazovanja ni kulture ne bi bilo.« (str. 38.). Mislimo da je ova spoznaja M. Vujevića od izuzetnog znanstvenog značenja za razotkrivanje sociološkog i antropološkog karaktera obrazovanja, kao i značenja koje kultura u objektivnom i subjektivnom smislu ima za duhovni (intelektualni) razvoj čovjeka. Međutim, ta međusobna intrakcija kulture i obrazovanja nije jednostrana i međusobno uvjetovana, jer pored njih politika se pojavljuje kao društveni fenomen preko koje se usmjeravaju svekolike društvene djelatnosti, a s tim u vezi i kultura i obrazovanje od strane države. U tom sklopu autor detaljno analizira utjecaj i međusobni odnos između vanjske politike i obrazovanja, zatim relaciju unutrašnje politike i obrazovanja, zatim razvoj ličnosti i politike te na kraju ovog dijela studije istražuje klasne aspekte obrazovanja (dualizam obrazovanja).

U trećem dijelu studije, autor istražuje fenomen obrazovanja kao proces izvan školskih institucija kroz najprije analizu globalnog društvenog odnosa i obrazovanja, zatim istražuje odnos obrazovanja u obitelji, utjecaj predškolskih institucija na obrazovanje, potom utjecaj crkve, dječjih družina i radnih grupa, utjecaj tvorničkog obrazovanja te sredstava javnog obavještanja na obrazovanje.

Četvrti dio ove znanstvene studije autor je posvetio sociologiji školskog obrazovanja, gdje pisac daje određenje pojma škole, zatim daje povijesni presjek nastanka i razvitka škole, zatim istražuje društvenu bit dualizma u školi, kao i posljedice koje dualizam u obrazovanju ima na usmjeravanje učenika (polaznika), zatim analizira različite društvene moduse koji dovedu do socijalne diferencijacije u obrazovnom sustavu od prijemnih ispita preko utjecaja razvojnosti određenih sredina (područja) na obrazovne šanse. Pored toga u ovom dijelu studije, M. Vujević istražuje od-

nos učenika i nastavnika, zatim analizira »jedinstvo odgojnih utjecaja« i odgoj ličnosti, kao i procese političke socijalizacije u školi, a osobito istražuje problem motivacije u školi i efikasnosti škole. U isto vrijeme on istražuje i negativne tendencije u školi, naročito problem antropocentrizma i tehnokratizma u školi, potom analizira društveno značenje autonomije sveučilišta, problem integracije sveučilišta te odnos studiranja i istraživanja. Ovaj dio studije je sigurno najinteresantiji, a isto tako po svom znanstvenom značenju u teorijskom i empirijskom pogledu sigurno najvrijedniji, jer pored teorijskih eksplikacija određenih socijalnih aspekata školskog obrazovanja odnosno formalnog obrazovanja, autor ove studije kroz empirijska istraživanja potvrđuje znanstveno-teorijske postavke sociologije školskog obrazovanja.

U tom kontekstu osobito su značajni rezultati istraživanja koje M. Vujević navodi i interpretira u poglavlju koje se odnosi na političke aspekte socijalizacije, gdje autor kroz analizu nastavnih sadržaja u osnovnoj školi istražuje političke aspekte socijalizacije u školi. To autor čini kroz empirijska istraživanja u vezi šest postavljenih hipoteza koje se odnose na to da je naša osnovna škola: a) autoritativna, b) da postoji idealizacija ljudske ličnosti, c) idealizacija socijalističkih institucija, d) nedovoljna prisutnost socijalizma u nastavnim sadržajima, e) pasivnost ličnosti, f) anacionalnost nastavnih sadržaja.

Istraživanje je pokazalo da je u nastavnim sadržajima predominantan autokratski odnos među ljudima, zatim da je odnos prema čovjekovoj ličnosti realan, zatim da je odnos prema socijalizmu u većini nedefinirana, kao i da je odnos prema okolini aktivan pa ono što osobito zabrinjava jest to do čega je autor došao da je naša osnovna škola u Hrvatskoj u proteklom razdoblju bila po svojim programima ne samo antihrvatska, nego da je bila antinacionalna, te da je bila izuzetno velika prisutnost jugoslavenske orijentacije (str. 108—110.).

Na temelju takvih rezultata pisac ove studije sasvim ispravno zaključuje »Nacionalne identifikacije nema ni u hrvatskim ni u srpskim čitankama, dok u čitankama stare Jugoslavije nije izbjegavana. Socijalizam je očito imao rezerve prema nacionalnom, pa se i u jednim i drugim udžbenicima provodi antinacionalan odgoj, jer se nacionalno smatralo nešto kao privremeno što treba da pre-raste u internacionalno. Očito da se ta prognoza pokazala pogrešnom, jer je nacionalno pitanje postalo izrazit problem u svim višenacionalnim socijalističkim zemljama.« (str. 110.).

Zadnji dijelovi ove studije posvećeni su problemima autonomije sveučilišta, kao i autonomije znanosti i istraživanja, zatim problemima integracije i organizacije sveučilišta, kao i povezivanju studiranja i znanstveno-istraživačke djelatnosti, što ima posebnu znanstvenu i društvenu vrijednost.

Na kraju ovog prikaza zaključimo da se iz ovog pregleda sadržaja i osvrta na neke od dijelova ove studije vidi da se radi o vrlo značajnom znanstvenom djelu iz područja sociologije i politologije, a naročito da znači afirmaciju sociologije obrazovanja na našim sveučilištima i poticaj za daljnja istraživanja ove tematike, zato smatramo da će ova studija (udžbenik) biti od vrlo velike koristi svim studentima humanističkih i društvenih studija, i znanstvenim radnicima koji se bave sociološkim aspektima edukacije.

Ivan Vuković

Znanstveni svesci Društva za sociologiju kulture, Leipzig
1. godište, broj 1, 1992., 64 str.
ISSN 0941-343X

KULTURSOZIOLOGIE (SOCIOLOGIJA KULTURE)

Ambicije — Aspekti — Analize

Društvo za sociologiju kulture iz Leipziga pokrenulo je početkom ove godine

časopis »Sociologija kulture«. Prvi broj izišao je sredinom siječnja. U jesen 1990. osnovano je Društvo za sociologiju kulture u Leipzigu. Kako je napisano u redakcijskom uvodniku prvog broja časopisa: **sociologija kulture** se budi! To je njezino radosno, ili pak žalosno uskrснуće, ovisno o tome kako se uzme. Često dovođena u pitanje, katkada smatrana nemogućom, povremeno se penjući do vrhunaca ili pak spuštajući se u empirijsku nizinu, stjecao se dojam da je sociologija kulture na permanentnoj vjetrometini. Da li je tome doista tako, ili se pak iza svojevrsne etikete što joj je pridana u stvari skrivaju sve moguće, a ponajmanje »sociološke«, namjere i shvaćanja?

Ako se pročitaju npr. u tematskim, redovnim ili izvanrednim brojevima kelnskog časopisa za sociologiju i socijalnu psihologiju ili u dijelu diskusija sociološke revije, rasprave o tome u posljednjih petnaest godina daju proturječne izvještaje. Njemačko i austrijsko društvo za sociologiju doduše imaju stručnu sekciju za sociologiju kulture, ali ni ona nemaju, izuzev informativnih biltena, specijalne publikacije. Ovo sociološko društvo, iako po brojnosti članstva još početnih mogućnosti ovim svescima latilo se pokušaja da stvori mogućnost sociološke rasprave na njemačkom govornom području otvarajući znanstvenu tribinu s područja sociologije kulture.

Namjera izdavača je da časopis izlazi četiri puta godišnje. Časopis nuka na suradnju sve one koji se bave kulturološkim istraživanjima i znanošću. Poziv je upućen svim istraživačima, znanstvenicima i studentima, podjednako djelatnima u društvenoznanstvenom kao i kulturnopolitičkom području. U časopisu će biti rasvijetljavane i predstavljane različite teoretske sklonosti, istraživački projekti i rezultati uključujući metodološke koncepte, metodičke instrumente kao i nastavne ponude, ako ustreba i kontroverzne! Svesci će biti tematski uređivani. U ovom prvom izdanju predstavlja se Društvo za sociologiju kulture sa svo-